

Tyngdepunktet i nærværende udgave bliver da den fuldstændige udgivelse af brevene fra 1401-1564 med slutpunkt i kong Frederik 2.s stadfæstelse af klostrets privilegier, ialt 385 breve, hvoraf kun et fåtal tidligere var trykt i J.F. Noodt, *Beyträge I-II* (1744-56). Mange af brevenes eksistens var dog kendt gennem Gustav v. Buchwalds korte *Repertorium* i tillægget fra 1878 til bind 8 af *Zeitschrift für Schleswig-Holsteinische Geschichte*.

Mange af brevene belyser erhvervelsen af klostrets jordegods, som efterhånden fik et betydeligt omfang. Hvor mange nonner der skulle underholdes heraf, ved man kun lidt om. I 1341 angiver priorinden det »normale« antal til 30, men man har indladt sig på at optage flere nonner uden at hensætte deres »medgift«, som i stedet er anvendt til løbende udgifter og betaling af gæld med den konsekvens, at man almindeligvis må lukke for nye optagelser, se nr. 31. I det 15. århundrede opgives antallet af nonner til 40-50, fortrinsvis adelige, ifølge en supplik til pave Eugenius, se nr. 177 efter *Acta pontificum Danica III* nr. 1658. På reformationstiden retter 28 nonner henvendelse til kong Kristian 3. om afskaffelse af den hidtidige gudstjenesteform, nr. 319, og endelig viser et salgsbrev fra 1558, nr. 479, at antallet af »klosterjomfruer« stadig er 28.

Inkorporationer af sognekirker og altre spiller også en vis rolle. Pave Bonifacius 9. inkorporerer to sognekirker i 1401, nr. 126, men i 1406, nr. 138, må pave Innocens 7. pålægge bl.a. provsten i Vidå i Slesvig stift at overvåge klostrets rettigheder, og i 1407, nr. 239, anmoder klostret en række kanniker fra Slesvig samt flere andre at varetage klostrets interesser i den forbindelse. En anden inkorporation gælder sognekirken i Nortorf 1440-1441. Domkapitlet i Hamburg inkorporerer 1440 3. december, nr. 194, ærkebispens af Bremen stadfæster, nr. 195, domprovsten af Hamburg bevidner, at den hidtidige sognepræst resignerer mod en affindelsessum, nr. 196, abbedissen bekræfter og indsætter deres egen præst, nr. 197-199. Derimod lader det sig ikke forklare ud fra overleveringen, at et originalbrev af 1451 8. november af biskop Klaus (Nicolaus) af Slesvig, nr. 219, ligger i dette arkiv, idet bispen efter præsentation af væbnerne Klaus Rixtorp samt Erik og Klaus Skrandi af den lavadelige Sundevedslægt og af hele Ullerup sogn ved baret og håndspåleggelse indsætter en Detlev Stille som ny præst i Ullerup sogn med kapellet i Adsbøl.

Udnyttelsen af den vægtige udgaves mange tekster og grundige seglbeskrivelser støttes af udførlige sted- og personregistre samt et veltilrettelagt sagregister.

Herluf Nielsen

Diplomatarium Danicum. Udg. af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. 4. Række, 4. Bind. 1389-1392. Ved HERLUF NIELSEN. Kbh. 1994, 618 s.

Danmarks Riges Breve. Udg. af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. 4. Række, 4. Bind. 1389-1392. Udarbejdet af Herluf Nielsen, de tyske tekster af Ernst Dittmer. Kbh. 1994, 515 s.

Det sidstudkomne bind af *Diplomatariet og Danmarks Riges Breve* indeholder 664 breve og tekster, der som sædvanligt givet et snit gennem mange dele af det danske samfund. Man finder danske breve vedrørende statsstyre og lokale jordtransaktioner; men også de mange udenlandske kilder fra bl.a. Vatikanet og

hansebyerne, hvor også bøger som Lübecks *Niederstadtbuch*, Rostocks *liber recognitorum*, samt Stralsunds *liber debitorum* og *liber memorialis* rummer dansk stof. Selve udgaven er pletfri, mens man kunne overveje om udvalgsprincipperne er lige så skudsikre: Fuldstændighed inden for de definerede grænser må være målet, og når man ser, at udgaven søger at inkludere *alle* tekster med blot indirekte relation til Danmark, spørger man sig, om dette virkelig er muligt her i slutningen af 1300-tallet – specielt hvad angår de udenlandske omtaler af skånesild.

Men der er i al fald grund til at glæde sig over alt, som er med. Netop Skånemarkedet og dets sild spiller en ikke ubetydelig rolle i bindet. Der er breve, hvor bl.a. Amsterdammernes rolle på markedet dokumenteres, og hvori det forbydes Kampens skomagere og skræddere at holde kro i byens boder på markedet. Der er også et brev fra Dordrecht, som omhandler en borger, der uberettiget havde tiltaget sig denne bys fogedi i Skåne og derfor som straf blev dømt til at drage på pilgrimsfærd til Santiago di Compostella. Og den omhyggelige dokumentation af skånesild sikrer, at vi kan følge en last på vej ind i Southhamptons havn.

Med hensyn til statspolitikken afspejles dronning Margrethes nordiske herredømme bl.a. i et brev af 1389, der nøje fastlægger en skatteudskrivning i Sverige, og en god del af bindet belyser i det hele taget dronningens strid med mecklenburgerne, ligesom problemerne med fetaljebrødrenes sørøverier viser sig.

Skånemarkeder og statspolitik er imidlertid – naturligvis – kun to af mange problemstillinger, som nyudgivelsen giver stof til belysning af. I alle former for undersøgelser vil de vanlige gode navne- og stedregistre være en god hjælp.

Bjørn Poulsen

NYERE TID

HARALD WINGE (red): Lokalsamfund og øvrighet i Norden ca. 1550-1750. Norsk lokalhistorisk institutt. Oslo 1992, 214 s.

I august 1991 blev det 7. nordiske seminar for lokalhistorikere afholdt på Gran i Hadeland i Norge. Mødet var arrangeret af Norsk lokalhistorisk institutt, hvis leder Harald Winge også har stået for redaktionen og udgivelsen af rapporterne fra seminaret.

Magtstatens udvikling i Norden i perioden 1550-1750 har siden det nordiske historikermøde i Odense i 1984 været ivrigt debatteret og behandlet i den historiske litteratur. Hovedemnet for dette seminar var et specielt aspekt af magtstatens udvikling nemlig den civiliserings- eller disciplineringsproces som både individer og lokalsamfund oplevede i denne periode. Deltagerne skulle belyse problemet ud fra et lokalt synspunkt og skulle konkret tage stilling til spørgsmålet: Hvilke konsekvenser fik myndighedernes øgede indblanding og krav, og hvilke reaktioner skabte denne udvikling?

Indlæggene på seminaret koncentrerede sig om to hovedaspekter: 1) Udbygningen af det offentlige retsvæsen og 2) de øgede økonomiske krav og offentlige byrder.